

СМЕДЕРЕВО 1941.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ НОВИ САД

ПРЕДСТАВА ЈЕ ПОСВЕЋЕНА ГЛУМЦИМА СНП-А

НАСТРАДАЛИМ У СМЕДЕРЕВСКОЈ ЕКСПЛОЗИЈИ 5. ЈУНА 1941.

СУБОТА, 26. СЕПТЕМБАР

SMEDEREVO 1941

SERBIAN NATIONAL THEATRE NOVI SAD

A PLAY DEDICATED TO THE ENSEMBLE OF THE SERBIAN NATIONAL THEATRE
THAT DIED IN AN EXPLOSION IN A MILITARY ARSENAL IN SMEDEREVO ON JUNE 5TH 1941

SATURDAY, SEPTEMBER 26TH

Редитељка: АНА ЂОРЂЕВИЋ	Director: ANA ĐORĐEVIĆ
Драматуршкиња: НИКОЛИНА ЂУКАНОВИЋ	Dramaturge: NIKOLINA ĐUKANOVIĆ
Сценографи: ЖЕЉКО ПИШКОРИЋ, МЛАДЕН СТОЈАНОВИЋ и МАЈА ВУЈОВИЋ	Set design: ŽELJKO PIŠKORIĆ, MLADEN STOJANOVIĆ and MAJA VUJOVIĆ
Костимографкиња: МАРИНА СРЕМАЦ	Costume design: MARINA SREMAC
Композитор: ДРАШКО АЏИЋ	Composer: DRAŠKO ADŽIĆ
Сценски говор: Др ДЕЈАН СРЕДОЈЕВИЋ	Stage speech: DEJAN SREDOJEVIĆ, PhD
Сценски покрет: ДУШАН ВУКАШИНОВИЋ	Stage movement: DUŠAN VUKAŠINOVIĆ
Асистенти редитеља: АЛЕКСА ПАНТИЋ и РУЖИЦА АЊА ТАДИЋ	Director's assistants: ALEKSA PANTIĆ and RUŽICA ANJA TADIĆ

Улоге	Cast
--------------	-------------

МИЛАН КОВАЧЕВИЋ	MILAN KOVAČEVIĆ
ТАЊА ПЈЕВАЦ	TANJA PJEVAČ
ЈОВАНА МИШКОВИЋ	JOVANA MIŠKOVIĆ
ВУКАШИН РАНЂЕЛОВИЋ	VUKAŠIN RANĐELOVIĆ
АЛИСА ЛАЦКО	ALISA LACKO
ТИЈАНА МАРКОВИЋ	TIJANA MARKOVIĆ
АЉОША ЂИДИЋ	ALJOŠA ĐIDIĆ
ГОРДАНА ЂУРЂЕВИЋ ДИМИЋ	GORDANA ĐURĐEVIĆ DIMIĆ
МИЛОВАН ФИЛИПОВИЋ	MILOVAN FILIPOVIĆ
МАРКО САВКОВИЋ	MARKO SAVKOVIĆ

Кларинет: САША МИЛОСАВЉЕВИЋ	Clarinet: SAŠA MILOSAVLJEVIĆ
------------------------------------	-------------------------------------

Представа траје 1 сат и 50 минута	The play is 1 hour and 50 minutes long
--	---

АУТОРКА

Драмски текст и представа *Смедерево 1941.* баве се догађајем који се одиграо 5. јуна 1941. у Смедереву, када је унутар Тврђаве експлодирала значајна количина оружја и муниције, коју су нацисти, након кратког априлског рата, одузели од поражене Војске Краљевине Југославије и смештали ту. Узрок те несреће до данас није познат, а том приликом Смедерево је потпуно разорено.

Експлозија је имала снагу бомбе бачене на Хирошиму. Живот је изгубило хиљаде и хиљаде људи, међу њима и 17 глумаца Српског народног позоришта, које се тада звало Народно позориште Дунавске бановине. Текст и представа се баве овим догађајем у целини, с посебном пажњом усмереном на судбине трагично настрадалих глумаца, и њима у част. Но, третман теме није документаристички. Узимајући све познате околности у обзир – о догађају постоји документација, додуше не довољно велика – конструисала сам нову, оригиналну причу, не помињући аутентична имена покојних глумаца, и трудећи се да се целокупан догађај посматра из преломљене перспективе, такве да се тумачења поменутих судбина доведу у везу са природом и узроком нацизма и зла уопште.

Због тога сам се одлучила да, на бази историјских факата, изградим надреалистичку, асоцијативну и фрагментарну линију радње, тражећи контекст који омогућава слојевите интерпретације докумената.

Ко је или шта је изазвало експлозију у Тврђави? Коначног, доказаног и уверљивог објашњења нема, и то одсуство објашњења отворило ми је могућност да сама одлучим шта је коначна истина, а самим тим и шта је смисао експлозије у представи. Све се линије радње, и све чињенице у документарном материјалу, спајају у представи унутар појма фатума, онога што човека учи да није господар своје судбине, лекцију коју увек изнова, ради себе, треба да учи, а коју је нарочито било важно учити у време дивљања нацизма, те, очајањем изазване, застрашујуће делузије, базиране на осећају моћи и надмоћи. Постоји чврста, мо-

жда мистична, можда симболична, мада, по мом осећају, врло стварна, веза између појма *Die Sonne* и експлозије у Смедереву, постоји чврста веза између нашег појединачног уверења о сопственој супериорности и појаве нацизма и фашизма. Они се рађају на плану најинтимнијег живота, личног, породичног, љубавног, и шире, као зраци, увећавају се и умножавају и доводе до експлозија које масовно уништавају животе.

Ана Ђорђевић (Београд, 1977)

Позоришну и радио режију дипломирала је на Факултету драмских уметности у Београду (режијом Шекспировог *Сна лејње ноћи* 2001. у Градском позоришту Подгорица). Од тада активно

режира у Београду, Скопљу, Суботици, Бањалуци, Сомбору, Крушевцу, Новом Саду. За већину представа писала је ауторски текст или драматизовала прозно дело. Неке од њених представа освојиле су велики број награда на фестивалима у региону.

Значајније режије: Киш/Балетић/Ђорђевић: *Ред војње Андреаса Сама* (Југословенско драмско позориште 2005), Молијер: *Дон Жуан* (БИТЕФ театар 2005), Ђовани Бокачо: *Декамерон* (Вечерња сцена Позоришта „Бошко Буха“ 2006), Лаза Лазаревић: *Швабица* (Југословенско драмско позориште 2009), Достојевски: *Зайиси из њоземља* (Југословенско драмско позориште 2010), Гогољ: *Женидба* (Народно позориште Сомбор, 2010), Петар Михајловић: *Радничка хроника* (Народно позориште Републике Српске Бања Лука 2010), Ана Ђорђевић: *Ђакон* (Српско народно позориште 2013), Ана Ђорђевић: *Четирнаест* (Народно позориште Републике Српске 2013), Шекспир: *Многио вике ни око чеја* (Народно позориште Сомбор 2015), Стојан Срдић: *Моје дејте* (Београдско драмско позориште 2016), М. Крлежа: *У ајонији* (БеоАрт и Југословенско драмско позориште 2016), по Андрићу: *Аника и њена времена* (Српско народно позориште Нови Сад 2017), Ана Ђорђевић: *Црне краљице* (Народно позориште Суботица – Драма на мађарском 2017), М. Црњански: *Роман о Лондону* (Београдско драмско позориште 2018).

...Тужна срца и дубоко ожалошћени незапамћеном трагедијом која је задесила наше Позориште јављамо да су у Смедереву, 5. јуна 1941, приликом страховите експлозије муниције у Смедеревском граду, погинули ови наши заслужни чланови и врли другови: Раденко Алмажановић у 52-ој, Момир Андрић у 40-ој, Витомир Качаник у 39-ој, Никола Стојановић у 38-ој, Милутин Томић у 38-ој, Нина Стимић у 33-ој, Славко Александровић у 31-ој, Злата Чокановић у 31-ој, Михаило Јовановић у 27-ој, Ксенија Бабић у 27-ој, Бане Станојевић у 27-ој, Миле Гајчин у 26-ој, Злата Андрић у 25-ој, Богобој Варађан у 23-ој, Деса Петковић Станојевић у 21-ој, Владета Тодоровић у 21-ој и Стефанија Барбије у 18-ој години живота. Овај велики наш губитак остаће вечно записан у историји српског позоришта. Мир пепелу њихову!

Управа и чланови
Народног позоришта Дунавске бановине

КРИТИКА

Почетак сезоне у Српском народном позоришту обележила је премијера оригиналног драмског текста *Смедерево 1941.* редитељке Ане Ђорђевић. Јасно, али не једноставно, можда чак једноставно, али не једнозначно, емотивно, али не патетично она испреда причу о погибији седамнаесторо глумаца Српског народног позоришта у снажној експлозији магацина муниције, војне опреме и горива у Смедеревској тврђави само месец дана од почетка Другог светског рата, 5. јуна 1941. године. На трагу истинитог догађаја, ради се о експлозији која је имала снагу бомбе бачене на Хиросиму и која се осетила чак у Београду, Ђорђевићева пише недокументаристички драмски текст, самосвојну реконструкцију догађаја, стављајући у фокус судбину глумаца, позоришта и човека уопште. Будући да никада није доказано шта се заиста догодило тог петог јуна, она користи трагични повод да кроз криминалистичку истрагу, класични трилер замајац, покрене трактат у славу читавог глумишта, проговори о положају глумаца у тешким, злим временима. Евоцирајући последњи дан у животу сваког од новосадских глумаца пристиглих тог фаталног дана по плату, црканицу која се

исплаћивала у центру тадашње Дунавске бановине – Смедереву, ауторка плете мрежу етида на тему глумачког зноја, предрасуда које носи тај позив, истовремено стежући омчу растућег нацизма око врата сваког од њих и дајући нам на знање да би до експлозије дошло кад тад, пре или касније, јер је такав усуд, јер игра небеских стаклених перли (сценограф Жељко Пишкорић), неумитно води експлозији, праску, а он је почетак и крај свега. Ипак, представу из метафизичких висина, а код Ане Ђорђевић се увек ради о фином осећају за позоришни језик и стилизацију, у стварност враћа спинак имена погинулих глумаца који допире са звучника у замраченој сали на ползу позоришта. Слава им.

Ивана Петровић (PTB)

Под крилима нацизма, позоришни уметници траже своје место под сунцем, у којем може да се ужива, али и опасно изгори...

Петог јуна 1941. године, у Другим светским ратом захваћеном Смедереву, догодила се страшна експлозија војног складишта, у којој се не зна тачан број погинулих (на хиљаде), али зна се да је погинуло 17 глумаца Народног позоришта Дунавске бановине, данашњег Српског народног позоришта. Праизведбом *Смедерево 1941.* евоцира се успомена на ову трагедију, као повод за дубљи и опсежнији уметнички приказ односа живота и уметности, идеала и реалности.

Пробе *Злочина и казне* идејни су суже, основа драме *Смедерево 1941.* Ане Ђорђевић, у којој фрагментарно, елипсама и флешбековима, списатељка и редитељка представе успоставља односе између ликова Достојевског и глумаца који ће под окупацијом фашиста изгубити животе. Они их баш немају ни пре тога. Њихови родитељи, ближњи, углавном показују нетрпељивост, неразумеваче према позиву који се чини племенит, осим кад резигнирана глумица и сама не устврди: „Оно што ми играмо, то су такве глупости, да мирно можемо да спавамо под сваким режимом... То што ми играмо, то је млађење празне сламе, једна збрздадола склепа на читанка превазиђених идеја о човеку, неоригиналних али звучних полуистина, и, да будем до краја искрена, не знам како ћемо на Страшном суду рећи од чега смо хлеба јели. Моја је животна трагедија што сам глумица.“ Иронично или не, у сценској верзији

текста који игра Тања Пјевац, парафразирајући, овај моменат је био још јачи, због додатака о неинвентивности и оправданој незаинтересованости било кога озбиљнога, за позориште и оно што се у њему дешава. И једини истинит. Јер, да би уметнички одмерили (савремени) свет, морамо да рачунамо и на властити допринос. (...)

Игор Бурић (*Дневник*, 1. 10. 2019)

СМЕДЕРЕВО ИЛИ ПРЉАВЕ РУКЕ

Представа Српског народног позоришта *Смедерево 1941.* списатељице и редитељке Ане Ђорђевић посвећена је глумачкој трупи која је 5. јуна 1941. године изгубила животе у смедеревској експлозији. Иако је више пута писано о овом догађају и обележавано на разне начине, свакако не и довољно, ово је први пут, уметнички уобличено, да се ова трагедија истражује у театру. (...) Стога, покушај Ане Ђорђевић и драматуршкиње Николине Ђукановић да се овом темом не баве искључиво документаристички, већ да узму све околности и приче у обзир, био је успешан – конструисана је оригинална прича из преломљене перспективе, која поставља важна питања о почетку зла и нацизму уопште. Асоцијативна и фрагментарна радња, изграђена на историјским чињеницама, омогућила је слојевите интерпретације докумената, покрећући важне уметничке, друштвене и политичке недоречености и вечита питања о правди и злу.

У ефектној и ненаметљивој сценографији Жељка Пишкорића, Младена Стојановића и Маје Вуковић представљен је низ трагичних последица на плану интимног живота, породичног, љубавног и шире – који, у много чему, додатно појачавају експлозију на метафоричком плану. Иако до данас није познат узрок експлозије велике количине оружја и муниције коју су нацисти, после априлског рата, одузели од поражене Војске Краљевине Југославије, а који за уметничку оцену ове представе можда није ни кључан, редитељска имагинација креирала је, заједно са глумцима, слику истине и смисао експлозије у представи. Баш у тим недоумицама, које су уобичајене када се говори о оваквим темама, лежи позоришна сочност хетерогених сцена из којих се на нас преноси узбуђење и тескоба онога што је редитељка замислила. Тероризам се транспонује у свеопшти терор страхом који уништава мале, обичне људе. Таква једна идеја постављена у представи сигурно

захтева филозофско тумачење. Или другачије, тумачење које преиспитује концепцијске претпоставке филозофског дискурса, једно филозофско разматрање позоришта које нас може тргнути из савивог дремежа у више или мање удобним столицама у позоришту. Та дубоко сондирана интроспекција страдалих глумаца, обојена нервом етичког преиспитивања и самокритичности, открива интимну чежњу за бољом уметничком стварношћу и бегом из ратног кошмара у који су запали, које никада није без извесног горког осећања. Појавом нацизма и фашизма, идејна дезоријентација и изгубљеност у свету, у потрази за склоништем „од Издајника, који дува у груди људске“ родила је ону жудњу за уметношћу, још јаче него пре. Та чежња за удаљеним уметничким и позоришним просторима остала је један од кључних мотива ове представе. Флуидно прожимање путева страдања и могућности разрешења приче о једном пијачном дану када је страдало на хиљаде људи и интимног пејзажа оних глумаца у Смедереву није само дато у том урањању у видике уметничких визија, него у непрекидном преиспитивању глумачке професије и свега онога што глумац представља у друштву у том времену. Испитивањем преживелих о глумцима и слика о глумцима који су посетили Смедерево, у фрагментарној структури ове представе тиче се оних глумаца који „очајнички траже признање“, који не знају да ли ће добити плате за претходни период, и ако је добију, да ли ће бити довољно да преживе; као и преиспитивање заступљеног мишљења да је позоришна критика „чепркање по утроби, ругање детета у глумцима“.

Потресан текст Ане Ђорђевић, погодан да докаже да је „размена мишљења најинтимнији чин“ и да покаже из више угла ужасан кошмар српског народа, у много чему је покренуо гледалиште, у изведби релативно младе глумачке поставе, подсећајући нас све да смо дужни да размишљамо о овим питањима. Ова представа на позоришни начин преиспитује нашу одговорност у том ланцу уништења, покушава да докаже где се налази граница између последице и узрока. Посебно када је реч о политички активном интелектуалцу или некоме ко тежи да буде део друштвеног живота, преиспитивање о сопственој кривици је неизоставно – чак је и Сартр размишљао о прљавим рукама, што се у представи неколико пута наглашава, тако што глумци посматрају своје руке и наизглед проверавају своју кривицу.

Милена Кулић

Три драматуршки вешто каналисана тока збивања (историјски, позоришни и егзистенцијални, примарно људски) у драми о усуду дела ансамбла Српског народног позоришта из Новог Сада у смедеревској трагедији 1941. године, претачу се у представи у колико узбудљиву, веродостојну повест, толико и у танану позоришну илузију крунисану метафоричним значењем експлозије као сублимата злих сила у човеку које воде до великих погрома.

Миливоје Млађеновић

AUTHOR

ANA ĐORĐEVIĆ (BELGRADE, 1977)

Graduated theatre and radio direction from the Faculty of Dramatic Arts in Belgrade (her graduation piece was Shakespeare's *A Midsummer Night's Dream*). Since then, she has been directing in theatres in Belgrade, Skopje, Subotica, Banja Luka, Sombor, Kruševac. She wrote texts or dramatized prose works for most of her productions. Some of her productions won numerous awards in festivals in the region.

Some of her most notable plays include: Kiš/Baletić/Đorđević, *The Timetable of Andreas Sam* (Yugoslav Drama Theatre, 2005), J.B.P. Molière, *Don Juan* (Bitef Theatre, 2005), Giovanni Boccaccio, *The Decameron* (Evening Stage "Boško Buha" Theatre, 2006), Laza Lazarević, *The German Girl* (Yugoslav Drama Theatre, 2009), F. M. Dostoevsky, *Notes from the Underground* (Yugoslav Drama Theatre, 2010), N. V. Gogol, *Wedding* (National Theatre Sombor, 2010), Petar Mihajlović, *The Workermens' Chronicle* (Republika Srpska National Theatre Banja Luka, 2010), Ana Đorđević, *The Deacon* (Serbian National Theatre Novi Sad, 2013), Ana Đorđević, *The Fourteenth* (Republika Srpska National Theatre Banja Luka, 2013), William Shakespeare, *Much Ado About Nothing* (National Theatre Sombor, 2015), Stojan Srdić, *My Child* (Belgrade Drama Theatre, 2016), Miroslav Krleža, *In Agony* (BeoArt and Yugoslav Drama Theatre, 2016), Ivo Andrić, *Anika's Times* (Serbian National Theatre Novi Sad, 2017), Ana Đorđević, *Black Queens* (National Theatre Subotica, 2017), Miloš Crnjanski, *A Novel of London* (Belgrade Drama Theatre, 2018), etc.

Sad and in deep sorrow due to an unheard-of tragedy that struck our Theatre, we report that on June 5th 1941, in Smederevo, after a horrible explosion in a military arsenal, the following members of our ensemble and our comrades have passed away: Radenko Almažanović (age 52), Momir Andrić (age 40), Vitomir Kačanik (age 39), Nikola Stojanović (age 38), Milutin Tomić (age 38), Nina Stimić (age 33), Slavko Aleksandrović (age 31), Zlata Čokanović (age 31), Mihailo Jovanović (age 27), Ksenija Babić (age 27), Bane Stanojević (age 27), Mile Gajčin (age 26), Zlata Andrić (age 25), Bogoboj Varađan (age 23), Desa Petković Stanojević (age 21), Vladeta Todorović (age 21) and Stefanija Barbije (age 18). This major loss will forever be embedded in the history of Serbian theatre. Peace be upon their ashes!

Management and members
of the Danube Banovina National Theatre

REVIEWS

The start of the season at the Serbian National Theater was marked by the premiere of the original dramatic text *Smederevo 1941* by the playwright and director Ana Đorđević. Clearly, but not plainly; maybe plainly, but not simply; emotionally, but not pathetically, she conveys the story of the death of seventeen actors of the Serbian National Theater in a powerful explosion in the arsenal full of ammunition, military equipment and fuel in the Smederevo Fortress just a month after the beginning of the World War II, on June 5th 1941. Based on a true story – an explosion that had the power of the bomb dropped on Hiroshima, with an impact felt even in Belgrade – Đorđević writes a non-documentary dramatic text, a unique reconstruction of the event, focusing on the fate of the actors, the theater and the individual in general. Since it has never been proven what had really happened on that June 5th, she uses this tragic event to, using a criminal investigation and a classic thriller scenario, write a tractate honoring the entire theater community, as well as talk about the position of the actors in difficult, evil times. Evoking the last day of life of each of the Novi Sad actors who arrived to earn their paycheck on that fateful day, the tiny amount they could earn in Smederevo, the center of the Danube Banovina, the author weaves a network of études on the theme of the actor's sweat and the prejudices their job was dealing with, tightening

the noose of the growing Nazism around each of their necks and, at the same time, letting us know that an explosion would occur sooner or later, because such is the characters' fate, their glass bead game, while Željko Piškorić, the set designer, inevitably leads us to an explosion, a bang, that is the beginning and the end of everything. Still, the play is brought from metaphysical heights – and with Ana Đorđević, it is always about a fine sense of theatrical language and stylization – back to reality by a list of names of the dead actors that comes from the speakers in the darkened hall of the theater. Peace be with them.

Ivana Petrović (*Radio Television of Vojvodina*)

Three courses of events – a historical, a theatrical, and an existential, primarily human – channeled in a dramaturgically skillful way in a play about the fate of the ensemble of the Serbian National Theater from Novi Sad in the Smederevo tragedy in 1941, are transformed in this play in a simultaneously excitingly authentic story and a subtle theatrical illusion crowned by a metaphorical meaning of the explosion as a sublimation of evil forces in a man that led to great pogroms.

Milivoje Mladenović